

ŞİMDİ BURADA MORENO

İnci Doğaner

2018 Bergama Kongresi Konuşması

1889- 1974 arasında sürdürdüğü yaşama yaşamından çok daha uzun sürecek bir felsefe, kuram ve yöntemlerle bütünleşen bir dizge bırakan J.L. Moreno, adeta çocukluğundan başlayarak kozmik bir varlık olarak yaşadı. Tanrı rolüne ilk girdiğinde 4 yaşındaydı. Sadece bulunduğu küçük ve geniş sosyal çevrenin değil, evrenin / kozmosun varlıkları ve Yaratıcısının temel niteliklerinin bile onunla rol değiştirme süreci ile düşünce, duygu ve davranış boyutlarının tümüyle deneyimlenebileceğini bize öğretti.

O öleli 44 yıl oluyor.

Şimdi gelin onun yöntemiyle başlayalım. Aranızda şimdi burada Moreno olmak, onunla rol değiştirmek isteyen var mı sorusunu konuşmamın sonunda soracağım. Bakalım Moreno, bugün, eski söylediklerinden neyi tekrarlar, neler eklemek isterdi?

Şimdi Moreno ve bazı ardılları arasında geçen bir artı gerçek karşılaşma sahnesi kurmak istiyorum sizlere:

J. L. Moreno: Ben aslında bir felsefe, kendi felsefemi açıkladım dünyaya. Büyük haritada varoluşcu ve fenomenolojistimdir. İnsanlar benim felsefeyi rafa kaldırıp arasından psikodramayı bir psikoterapi yöntemi olarak anlatmaya ve öğretmeye odaklanmış olsalar da ben aslında ontolojisi, epistemolojisi, etiği ve estetiği olan bir felsefeye yaslanmaktaydım. Spontanlık ve yaratıcılık kuramı aslında bir felsefi dizgedir. Kanun (Canon) ısınma, spontanlık, yaratıcılık, kültürel eser ve kalıp arasındaki ilişkileri bir döngü/ daire üzerinde gösterir.

Ben çok sayıda yöntemlerimi ve kuramlarımı bir bütüne harmanladım, kaynaştırdım.

Psikodrama “gerçeği” araştıran bir bilimdir. Tırnak içine aldım çünkü bu gerçek iç gerçeğin nesnel olarak incelenebilir hale gelmesini sağlar. Ancak ben Freud gibi iç gerçekten değil ilişkilerden, ilişkilerin bilimsel olarak somutlaştırılır ölçülür hale gelmesinden başlıyor görünüyorum.

İnci: Evet Zerka Teoman Moreno, psikodramanın ceza olmayan bir prova alanı, Adam Blatner, “grubu” bir laboratuvar olarak tanımladılar. Sayın Moreno, ben bunlara ek olarak sizin laboratuvarı olan bir felsefeye sahip ilk kişi olduğunuzu düşünüyorum. Sizin felsefenizin ölçüm araçları da var: Sosyometri, sahnede somutlaşan iç gerçekler, kişinin, kendiyile küçük ya da geniş sosyal çevresiyle, evrenle ve hatta hayal ve fantezileriyle, düşleriyle ilişkisinin, işlev şekillerinin yani rollerinin ve eylemlerinin somut olarak analiz edilebileceği bir yarı gerçeklik ve artı gerçeklik alanı yarattınız.

J.L: Doğru. Aslında benim üç sağlam temelim, yani bir sacayağım var. Bunlar benim temel yöntemlerimdir.

İlki, psikodrama ve aksiyodrama ve sosyodrama, Spontan Tiyatrom ile Viyana’da başladı. Bunun öncülü, genç bir delikanlıyken Viyana Augarten’da çocuklara o büyük ağacın tepesinden, onlar halka şeklinde çevreme yayılmış oturduklarında anlattığım hikayeler, ve onların oyun oynayış şekillerine ilişkin gözlemlerimdi. Bu, spontanlık yaratıcılık kuramımım ve uzantılarının da başlangıcı oldu. Spontan Tiyatrodaki başarısızlıklarımdan da çok şey öğrendim. Örneğin ısınmanın önemini bana bunlar öğretti.

Psikodrama yönteminde pek çok kuram var tabi ki. Ben geleneksel psikolojideki gibi mantıksal ve pozitivistik/ olgucu gitmedim. Ben öznel gerçeği araştırmaya aldım. Tarihsel gerçekliği değil. İlle de bir yere konmam gerekiyorsa fenomenolojist ve varoluşçuyum. Öğeler, aşamalar / süreç ve

teknikleri bir yana psikodrama kuramı, an kuramı, durum kuramı, psikopatoloji için normozis yani spontanlık yetersizliği, eylem kuramı, spontan doğaçlama, boşalma ve bütünleşme arınması kuramı, ve artı gerçeklik kuramı en önemli parçalardır.

İkinci sağlam ayak sosyometri, ilk kez, tıp fakültesinde öğrenci, sonra doktorken süren Dünya savaşı içinde Tirol bölgesindeki Mittendorf kampındaki mültecilerin hekimliğini üstlendiğimde kendini açığa çıkardı. Bunu hükümete de yazdım. İnsanları seçtikleri insanlarla ilişki kurabilir hale getirince bedenleri de ruhları da daha iyi oldu. Daha sonra Amerika'da Hudson Kız Yetiştirme Yurdunda ilk sosyometrik testleri gerçekleştirdim. Bu sosyoloji alanında yepyeni bir modeldi. Ben, John Nolte'nin daha sonra tanımlayacağı gibi bir mistikten, bir filozofa, bir sanatçıya şimdi artık bir bilim adamına doğru ilerlemiştim.

“Seçimler” (itme, çekme ve kayıtsız) ölçütleri ile sosyodinamik etki yasasını keşfettim. Sosyometrinin temellerini anlatan 1934'te Who Shall Survive'ı yazdım ve 1936'da Sosyometri Dergisini çıkartmaya başladık. Benim “in situ” aktörüm, akademik psikoloji ve sosyolojideki çevre içinde davranan bireyden farklı idi. Aktör, tepki değil eylemde bulunur (act). Sosyometri araştırmacının değil katılımcıların yararındaydı. Yaratıcılık ve değişim içindedir. Sosyometri eylem yöntemidir. Sadece nesnel bir ölçüm aracı değil aynı zamanda bir terapötik girişimdir.

Sosyometri kuramım içinde tanımlayıcı sosyometriyi, sosyogramı, sosyal atomu, kültürel atomu, itim, çekim, kayıtsızlık, ikili yapı, zinciri, yıldızı, seçilmemiş, teleyi, sosyodinamik etkiyi, sosyogenetik yasayı, liderlik kuramını, rol kuramını, rol eğitimini tanımladım. Bunu spontanlık eğitimi şeklinde geliştirdim.

Üçüncü yöntem, üçüncü ayak grup terapisi, Viyana'da 1913'te Viyanalı fahişelerle yaptığım çalışmalarla başladı. Dr. Pratt o zaman 1905'te tüberküloz hastalarıyla grup yapmıştı. Ben sonra ailelerle Bad Vaslau'da çalışmalar yaptım. Sing Sing Hapishanesinde yaptığım çalışma için 1931'de ilk kez grup terapisi ve grup psikoterapisi sözcüklerini kullandım ve 1932'deki monografımda ve sonra İlk Grup Psikoterapisi kitabımda 1932'de kullandım. Beni Amerikan Psikiyatri Birliğinin Hapishaneler Ulusal Komitesi genel kongrede bir panele davet etmişti. Viyana fahişeleri ve Mitterndorf çalışmalarım biliniyordu. Panelden bir sene sonra Sing Sing çalışmasını monograf olarak yayınladık. Beacon 1936'dan beri aktifti. 1940'da hasta tedavisi yanı sıra profesyonellere eğitim veriyordum. Ve 1941'de ilham perim Zerka Teoman dünyama Beacon vesilesiyle girdi. Sonra çok şeyi beraber yaptık. İkinci Dünya Savaşından sonra gruplar yaygınlaştı. 1942'de Psikodrama Enstitüsünü kurduk. Amerika'da 1942'de Psikodrama ve Grup Psikoterapisi topluluğu kuruldu. İlk uluslararası grup psikoterapileri komitesi 1951'de oluştu. 1952'de Fransa'da ilk kongre oldu. Grup Psikoterapisi Dergisini çıkartıyorduk. 1973'te IAGP kuruldu. Ben bireyden farklı olarak grubu ele alıyordum. Hastalık beni görüşüme göre sağlıksız insan ilişkilerinin sonucudur, ancak bu kavrayış noktasına henüz gelinmemiştir.

İnci: Teşekkürler Dr Moreno. Şimdi sizden sonra gelenler arasından benim etkilendiğim bazı yeni kavramlar, kuramlar eklemiş olan bazı psikodramatistleri buraya çağırarak istiyorum. Bu tabii ki bana çarpanlar ve benden geçen seçimler. Kısıtlılıklarımın siz dinleyenler tarafından anlayışla karşılanacağını umuyorum. Bunlara "şimdi burada Moreno'lar" adını vermemin sizce mahsuru var mı? Kendilerini isimleriyle tanıttıkları için onlara "şimdi burada Moreno"lar dememi herhalde mazur görecektir. Şimdi Avustralya okulu olarak bilinen Max Clayton ve ark. rol kuramını uygulamaların analizinde bize olanaklar sağlayan hale getirdiler. Clayton ve Clayton 1970lerden itibaren

böyle çalışmaya başladı. 1992’de bir El Kitabı haline getirdiler. Ben bu okuldan yetişmiş Sue Daniel ile pek çok kez çalıştım. Columbia, Brezilya, Sırbistan prekongrelerindeki 2’şer günlük çalışmalardı bunlar. Moreno’dan Bu Yana Psikodrama (1994) ve Psikodrama Kuram ve Uygulamadaki Gelişmeler (2007)de bu gelişmeleri bize anlatıyorlar. Sue’nun başka bir yazısı da elimde var. Şimdi Sue Daniel’i dinleyelim.

Sue Daniel: Biliyoruz ki psikodrama yöneticisinin üç temel rolünü yapımcı, terapist ve analisti Moreno tanımladı. Kellermann grup lideri rolünü ekledi. Buradaki analist, aslında rol çözümlemecisi ve eylem çözümlemecisidir. Rol, kişinin belli bir zamanda belli bir yerde insan ve nesnelerin olduğu belli bir duruma tepki verirken üstlendiği işlevdir. Bildiğiniz gibi kişinin rolleri onun kültürel atomunu oluşturur. Biz rol çözümlemesini sağlamak üzere bir sınıflama hazırladık. Rollerini başa çıkıcı roller (coping), geriletici roller ve ilerletici roller olarak sınıfladık. Ben bunlara başa çıkıcı roller arasında donduran rol kategorisini ekledim. Bu sınıflandırma dışarıdaki yaşamında ya da grup içindeki protagonist oyununda sergilediği fiziksel, ruhsal, sosyal ve aşkın rolleri tanımlayıp onları sıfatlarla zenginleştirerek (rolü nasıl yaşadığı, örneğin, net gören, odaklanmış kabullenici, yalnız anne, inhibe volkan, yaşam kutlayıcısı arkadaş) adlandırıyor ve sınıflandırıyoruz.

İnci: Teşekkürler Sue. Ben yardımcı eğitmenlerim ve yardımcı terapistlerimle birlikte bu sınıflamayı çok kullanıyoruz. Başa çıkıcı roller “survive” yani sağ çıkma üzerine kurulu bu çok önemli bir tutarlılık sağlıyor. Travma ve zorluk karşısındaki eylemlere dayalı bir bağlantısı var: Kaç, savaş, don: Bunu e karşı giden (dövüşen), e doğru giden (yaklaşan), uzaklaşan olarak ayırdınız. Bu, egoyu adeta kenara alabilerek çalışan, aslında kişilikle değil bence kendilikle çalışan üçlü sistemimiz için çok değerli bir katkı. Saplanma ve tekrar kalıplarını ve gelişmeyi de içeren iki boyutu var. Biz bunu her bir kişi için

oyunlarında ve grup oyunlarındaki rollerini işlediğimiz bir kişi dosyası halinde işliyoruz. Süreci izlemede de çok katkısı oluyor.

Evet şimdi başka bir “şimdi burada Moreno” davet ediyorum sahneye: Yine bir çift var karşımızda Linnea ve Hector Sabelli’ler. Ann Hale’de ekipte. Karşıtlar dörtgeninin ve sosyodinamiklerin yaratıcıları. Sayın Süheyla Ünal bu terimi, dörtgen terimini çeviride kullandı. Moreno’dan bu yana Psikodrama’da. Ben çevirsem “karşıtlar karosu” derdim, çünkü karenin 90 derece sola rotasyonu ile elde edilen bir şekil bu ve yazarlar “diamond” sözcüğünü kullanıyorlar. Bu şekil iskambildeki karo kart işareti ile aynı.

Yazıdaki birinci ismi, Linnea Carlson Sabelli’yi sohbete çağırıyorum:

Linnea Sabelli: Biz, sosyodinamikleri, sosyometriyi genişleten bir yöntem olarak geliştirdik. İlişkileri bir enerji değişimi olarak kavırıyoruz. Ve bu da kuramımızı termodinamiğe, ekonomiye ve psikodinamiklere bağlıyor. Kuramımızı süreç kuramı ve matematik dinamiklere de yasladık. Sosyodinamikler, basit ve çizgisel geometrik yöntemleri kullanan sosyometriyi genişletir. Metrik yöntemlerle çalışılmayacak olan kaos ve katastrof (karmaşa) gibi süreçleri çalışmak için geliştirilen yine basit geometik yeni yöntemler kullanarak bunu yapar. Geleneksel sosyometri karşıtlıkları, karşılıklı olarak birbirini dışlayan kategoriler (seçme ya da itme) ya da dizgenin aşırı uçları olarak ele alır. Bu çizgisel düşünce tarzıdır. Sosyodinamikler, daima ve değişik derecelerde var olan çekme ve itme, uyum ve çatışma gibi birbirine zıt duyguları tanıır. Örneğin, “ismimin anlamını seviyorum ama büyük harfle İngilizce olarak yazılmayışı beni rahatsız ediyor” gibi... Bu, karoda gösterilebilir hale geliyor. Fransız matematikçisi Poincare, “faz düzlemini” takdim etti ve bu, modern matematik dinamiklerinin ana malzemesi oldu. Karmaşık süreç kalıplarının uzaydaki yörüngesi iki (yüzey fazı) ya da üç boyutlu (uzay fazı) çizelgeler olarak elde edilebilmeye başlandı. Karşıtlar karomuz, kişilerin karşıtları ya her karşıtın şiddetini sayısal olarak belirlemesi ya da koordinatlar üzerinde bir nokta

olarak belirlemesiyle oluşturulur. Psikoterapideki değişimi ölçmede de yararlanılabilecek bir yöntemdir. Metrik yöntem sadece çizgisel düzleme olanak verir ve yaratıcılık gibi çizgisel olmayan durumları dikkate almaya olanak vermez. Karmaşa çizgisel olmayan değişimdir ve bir çatallanmadır. Bir köpek korkarsa geri çekilir, öfkelenirse saldırır. Tehdit zayıfsa nötr kalır. Bu durumda davranışı daha karmaşık olur: geri çekilme ile saldırma arasındaki git-gel bir karmaşa örneğidir. Çatallanmalar olduğunda kaos vardır. Kaos yaratıcılığı yükseltir. Çatallanma kaosun temelini, seçim yaratıcılığın temelini oluşturur.

Bizim kuramımız ve uygulamalarımız sosyometriyi katastrof kuramıyla bağlar. Biz yaratıcılığın formülünü şöyle yaptık: (1992) Çok özetle: Karşıtların etkileşimi birlikte yenilik yaratır.

İnci: Çok teşekkürler. Bizi matematiğe ve kaos kuramına da bağlıyorsunuz. Bunu aynı kitapta yazmış olan Roy Remer, Jaime Guerrero ve Ruth Riding-Malon da yapıyorlar. Ondan da birkaç cümle dinleyelim:

Roy Remer: Kaos kuramı matematiksel bir kuramdır ve mantıksal olgucu dünya görüşü ile yapılandırmacı postmodern kuramları birbirine bağlar. Raslantının belirlenmesi, öngörülmezin öngörülmesi ile ilgilidir. Büyük k sabiti değerli kalıplar kaotiktir. Kaos kuramı terimleriyle insanlar hem öz-eğitimli hem de fraktal olan kalıpları, sabitlik sağlayan bir çekim havzasında yer alan garip çekicilerdir. Bütünleştirici arınmayla kalıplar daha geniş çekim havzalarına, grup ve dış dünya etkileşimlerine kayar. Sadece protagonistin yeni kalıpları değil, süreçten etkilenen tüm diğer üyelerinki yaratılan yeni kalıplar aracılığıyla harekete geçer.

İnci: Bunu kavramak bazılarımız için çok da kolay değil ama özünü anlıyoruz. “Şimdi burada Moreno’lardan en yenisi 2014 basımı bir kitap yazmış olan John Nolte’dan geliyor. Tanrı Olmaya Çalışan Adam, JL Moreno’nun Felsefe, Kuram ve Yöntemleri isimli kitabıyla yazın dünyasına giren Nolte, bu

sunumdaki felsefe, kuram ve yöntem kategorilemesi yaparken yararlandığım temel kaynak oldu. John Nolte bize kanımca çok önemli bir bağlantı sağlıyor. Spontanlığın Fiziği ve Yaratıcılık Kanunu başlıklı bölümlerinde bizi kuantum kuramlarından birine bağlıyor. Şimdi onu dinliyoruz.

John Nolte: Ben erken dönemde bir nitelik gibi, zihinsel bir işlev gibi düşündüğü spontanlığı Moreno, Psikodrama Cilt 1 (s:81)'de spontanlık sözcüğünün kökünün Latince'deki "sponte" sözcüğü olduğunu ve bunun "özgür irade/ istek" (of free will) anlamına geldiğini belirtir.

Spontanlık klasik bildiğimiz tanımıyla yeni duruma yeni yeterli tepki, eski duruma yeni yeterli tepki olarak yazıla gelir.

Moreno'nun daha sonra bir enerji, korunumsuz bir enerji gibi düşündüğünü bunun da bir oxymoron (tezat) olduğunu tespit ederek ilerliyorum.

Ona göre spontanlık "korunumsuz" (unconservable) bir enerjidir. Bu, fizik ve termodinamik yasası olan ve yalıtılmış, kapalı sistemlerde enerjinin korunumu yasasıyla çelişiklik/tezat yaratan bir tanımlamadır. Ve Moreno, kendisi de belirsiz tanımından özür diler ve konunun atom altı çalışmalarıyla daha iyi açıklanacağını belirtir.

Kuantuma gelirsek;

Holografilerde, bir şeyin aynı anda iki yerde olamayış ilkesi geçerli değildir. Kuantum potansiyeli, fiziksel dünyadaki klasik potansiyelden farklıdır. Kuantum potansiyeli elektrona, onu tüm evrene bağlayan bir bilgi verir. Gemiye hiç enerji aktarmayan ama yön veren radyo dalgaları gibidir.

Ben, Bohm'un açık, gizli ve çok-gizli düzenlerini (superimplicate order) Moreno'nun yaratıcılık kanunu (cannon of creativity) ile bağdaştırıyorum.

Bohm kavramlarını anlatırken analogilere (benzetmelere) başvurur. Açılma kavramı için televizyonda bir bilim programı izlerken bir benzetme bulmuştur. Aparat iç içe iki silindirden oluşmaktadır. Aralarında gliserin gibi

akışkan bir sıvı doludur. Sıvıya çözünmeyen mürekkep doldurulur ve iç silindir birkaç kez döndürülür. Silindir döndükçe mürekkep incelik, incelik ve görünmez hale gelir. Bu içine alınmaktadır. Şimdi eğer silindir tersine döndürülürse mürekkep damlası yeniden ortaya çıkar. Bu açığa çıkıştır.

Mürekkep damlası esnetilince artık gliserin içindeki eski yerini artık işgal etmez, çok yere dağılır, içine alınır. Tersine dönüşle birlikte damla açığa çıkar ve bir araya toplanır. Bohm bir damladan sonra yeni bir damla, döndürme, üçüncü damla ve döndürme, dördüncü damla ve döndürme işlemlerinde açılma sürecinde ileri geri döndürmelerde olayın tek bir damla varmış izlenimi vereceğini de söyler. Sanki damla bir oraya bir buraya gitmektedir. Bunu, atomun elektronlarının yörüngeyi işgal etmeden bir yörüngeden öbürüne hareket edişlerini yani kuantum sıçramasını açıklayıcı bir örnek olabileceğini belirtir.

Bohm'un gizli düzeninde, kuantum alanında tüm kuantum potansiyelleri birbiriyle kesişir. Bohm'a göre nihai gerçeklik bir enerji denizidir. Bohm, beden ve zihin ayrımı yerine "madde-mana" (soma-significance) terimini getirir. Ben, Bohm'un açık, gizli ve çok-gizli düzenlerini (superimplicate order) Moreno'nun yaratıcılık kanunu (cannon of creativity) ile bağdaştırıyorum. Modeller arasında, kalıp (conserve), "açık düzen"le örtüşür. Kültürel kalıp (conserve), yaratıcılığın katalizörü olarak hizmet eden ve korunumsuz enerji olan spontanlığın sonucudur. Spontanlık, "çok-gizli düzen"le "gizli düzen" arasında oluşan ve "açık düzen"in gizli düzene açılıp katlanmasıyla sonuçlanan açılıp katlanma hareketleridir.

Özündeki temel ortaklık "bütüncül" evrendir. Her şey bir bütünün parçalarıdır.

İnci: Teşekkürler John. Sayın Dr Moreno, sizin belirttiğiniz temel ilke işliyor ve siz bile yaratıcılığın getirdiği ilkeler çerçevesinde konserveleşiyor ve spontanlık aracılığıyla yeni yaratılara zemin olarak işliyorsunuz.

Şimdi burada Moreno'ya şimdi İnci Doğaner oturuyorum.

İnci Doğaner:

Ben önce burada satışa ilk kez sunulacak taze bir kitapla başlıyorum şimdi burada Moreno'luğuma.

Gilgameş-Enkidu yas modeli, postmoderniteden bir filozofla bağlantısı açısından tartışılmaya değer: "Söylemler". Burada Lyotard'dan yararlanıyorum. Psikolinguistik araştırmalar geçmişimi kullanıyorum.

Kitapta bilimin betimsel söylemi kadar anlatısal söylemin de, yani mitler, efsaneler masalların psikodramatist için önemini vurguluyorum. Bu söylem, yaratıcılığa örnek oluşturuyor. Gilgameş'in öyküsü de özgün kendimiz olma serüvenimizin bir parçası olarak bize rehberlik ediyor. Engellerimiz, korkularımızı rehberlerin ve yardımcıların aracılığıyla birlik ve bütünlük bilincine doğru ilerleyen bir çizgide nerelere varabileceğimizi vurguluyorum.

Paylaşımaya vurgu yapıyorum. Düşlerini incelemiş Freud benzeri bir çizgide kendi yaslarımı da çözümlüyor ve kendi yaşam öykümden yas kesitleri aktarıyorum. Okuru ile tele ilişkisi ilkesi ile çalışıyorum. Karşılıklı şeffaf.

Ben o zaman orada Moreno, birlik bilincine varmış aşkın/ kozmik bir varlıktım. O nedenle benim için her şey adeta yardımcı dünyaydı. Antagonisti söyleme ben sokmadı. Alman ekolü soktu. Onlar Hegel'den, diyalektikten geliyordu. Şimdi burada Moreno olarak ben İnci, protagonistin günümüzde henüz antagonisti ile var olan dualistik bir duruş sergilediğini söylüyorum. Ve boşalma arınması sağlandıktan sonra rol değiştirmeler aracılığıyla sağlanan bütünleşme arınmasının rahatlık ve huzur olarak deneyimlenen holistik aşamaya/ bütüncül aşamaya varılabileceğini, bunun bir kendilik gelişim aşaması olarak tanımlanabileceğini söylüyorum.

Birleşik/ kaynaşık bir kendilik gelişim kuramı üzerinde çalışıyorum. Bu ne cinsel-ruhsal gelişim, ne bir rol gelişimi, ne bir kişiliğin rol gelişimi kuramıdır. Başka bir açıya odaklanacağım. Gilgameş-Enkidu yas modeli de bunun öncüsü olacaktır. Bu boyut tinsel/ manevi gibi görünen boyutu da içerecektir. Söylemle de örtüşük olacaktır. Kendi- öz- can çizgisi bir taslaktır.

Gelişim kadar değişim kuramı da gereklidir. Meslektaşım Schacht ve Hudgings yaratıcılık kanunu halkamı spirale doğru açmışlardır. Kısır bir döngü olarak görselleştirilmemektedir. Halka açılmıştır.

Değişim ve dönüşüm için tıbbın da, Asklepion'un da simgeleri olan yılan değişim ve dönüşüm kuramı için bir zehir/ panzehir; semptom ve birincil kazancı/ işe yararlılığı üzerinden giden bir anahtar oluşturmaktadır.

Spontanlık kuramımda özgür irade (spontanlık) ve kader diye tanımlanan kavramlar arasındaki bir karşıtlığı tartışmayı ve Jungcu kavramlara köprülemeyi de deniyorum.

Carl Gustav Jung, “Siz bilinçdışınızı bilince dönüştürene kadar o sizin hayatınızı yönlendirir ve siz ona kader diyeceksiniz,” demiştir.

Kanımcı, psikodrama protagonisti, sahneye çıkıp çalışınca başına gelenler konusunda kendi payını anlar ve kendi eylemleri ve eylemsizliklerinin sadece kader olmadığını anlayıp, durumun kendi davranışları, duyguları ve düşünceleri ile bağlantısını yakalar. Isınıp açılan spontanlığının aracılığıyla bu kaderi, önce sahnede, sonra yaşamında değiştirir. Yani cüzi iradesinin, külli iradenin (Allah tarafından yazılan kader) içine sızmasına ve oradan bu külli iradeden bir ek güç (enerji) alıp kendi dünyasını yeniden kuruşuna tanık oluruz. O artık kendi seçimlerinde daha bilinçli hale gelmiştir. İşte spontanlık bu “küll”den gelen “korunumsuz” bir enerjidir. Bu, hem birikmiş/ kolektif bilinçdışından hem de ortak bilinçdışından (co-unconscious) gelmektedir. Bilinçlendiği durum artık üzerinde bilgisi ve denetimi olmayan bir kör-talih değildir. Cüz ve küll’ü parça ve bütün ilişkisi olarak da tanımayabiliriz. Parça, ait olduğu bütünden ek bir enerji, adeta bir “Tanrı parçacığı” (Lederman ve Teresi, 2001) almaktadır.

Bu söylediklerimi, dinsel söylemden bilimsel söyleme çevirmek istiyorum: Bireyin/ parçanın/ tekilin iradesi kolektif/ bütünün/ tümelin/ evrenin iradesinden aldığı güç ile kendi sorunlarına yaratıcı çözümler getirir. Öteki ile karşılaşma aracılığıyla kazandığı farkındalık, kendini yeniden tanımlamasını sağlar. Protagonist, antagonizma oluşturan karşıt parçalarla rol değiştirme

aracılığıyla ve arınma (abreaction catharsis) ve çatışma dönüşümü aracılığıyla bütünleşme huzuruna (integration catharsis) ulaşmıştır.

Bulgar meslektaşım Dimo Stranchev, 2018 Fepto yıllık toplantısındaki sunumunda Morenocu kavramları yeniden ziyaret ederken psikanalizle köprülemeye ve “atomun rolü” başlığıyla bireyden geleni de eklemeye çalıştı. Ayrıca, terapötik sistemde terapistin gizli ebeveyn rolünü “ben-sen” ilişkisinin dengesini bozan yönünü vurguladı. Ben şimdi burada Moreno olarak İnci, bu ben-sen ilişkisini terapistin kural koyucu, karar verdirici otorite/ bilirkişi olma ötesinde kişinin özgür seçimine eşlik edici ve onun kendisini araştırmasını sağlayan rolüyle sınırlamayı belli koşullar haricinde (çocuk olma, psikotik tedavi reddi, demans) mutlak olarak kabul ediyorum. Görev değil iş kuramıyla çalışıyorum. İşimi veren işimi talep edendir. Onun kendini geliştirmesine aracılık ediyorum. Ona yardım etmiyor, onun kendine yardım etmesini sağlıyorum.

Zamanımız daha geniş olsa çok daha fazla şimdi burada Moreno var. Bunlardan önemli birinin Jose Fonseca'nın imge (internal psychodrama) ve ilişkiye odaklanan ve yaptığı bireysele geçiş sağlayan yöntemleri unutmamak gerek. Ben de imge drama diye bir yöntem yazacağım sonra.

Evet kabaca, böyle.

Şimdi “şimdi burada konuşmacı ve kolaylaştırıcı İnci” rolüne geçiyorum.

İnci: Sandalyemiz boş. Şimdi burada Moreno olmayı deneyimlemek isteyen var mı? Şimdi burada Moreno sizsiniz, hepimiz Moreno'yuz.